

SĂLUC HORVAT

**CĂLĂTOR PRIN DOUĂ
VEACURI**

LIMES

2020

CUPRINS

<i>Cuvânt de început</i>	5
--------------------------------	---

FILE DE VIAȚĂ	7
----------------------------	---

Început de drum	9
Șigău – satul copilăriei	14
Anii de școală	18
Cum am devenit clujean	21
Din nou la școală	24
De la Oradea la Satu Mare.....	26
Baia Mare, orașul care m-a adoptat	31
Baia Mare, oraș cultural.....	35
Vocația de întemeietor.....	37
O PREZENȚĂ ACTIVĂ ÎN VIAȚA CULTURALĂ	43
De la cenaclul literar la Asociația Scriitorilor	44
Asociația Scriitorilor Baia Mare. Prima formă de organizare a scriitorilor băimăreni	47
Alte activități organizate de Asociația Scriitorilor	54
ÎNCEPUTURILE PRESEI LITERARE MARAMUREȘENE ÎN LIMBA ROMÂNĂ	55
De la Asociația Scriitorilor la revista „NORD LITERAR”	56
„NORD LITERAR”, prima revistă de literatură din Maramureș.....	58
O VIAȚĂ DEDICATĂ SCRISULUI	67
Debutul literar.....	68
Eminescu, mereu Eminescu.....	71
Liviu Rebreanu, o altă provocare	84
O viață dedicată cărților și bibliotecii	88

Vocația de profesor.....	95
Activitatea publicistică și de cercetare științifică	99
ALTE CONTRIBUȚII	101
Înființarea învățământului superior în Baia Mare.....	102

II. FILE DE JURNAL 109

<i>Post-scriptum</i>	184
<i>Date biobibliografice</i>	186
<i>Referințe critice</i>	201

Început de drum

Am pornit în viață într-o zi de duminică, pe data de 23 iunie 1935, în satul Șigău din județul Cluj, din părinții: Grigore, meșter zidar, constructor de case, și mama Paraschiva, casnică.

Nașterea mea nu a adus prea multă bucurie, nu pentru că eram al cincilea băiat ce se năștea, cât mai ales pentru faptul că, după ce m-a născut, mama a rămas grav bolnavă. Așa s-a făcut că, doar după câteva săptămâni de la naștere, am fost luat de la sânul ei și dat în îngrijire unei mătuși, sora mamei, ce locuia într-un sat vecin, care m-a îngrijit până ce mama s-a înzdrăvenit. Așa am pornit în viața.

În dorința de a-mi cunoaște strămoșii, am încercat, fără să reușesc decât parțial, să reconstitui arborele genealogic al familiei. Dinspre mama ne tragem dintr-o speță de băștinași ai locului din moși-strămoși. Oameni cu bunăstare, dovedită și prin poziția ce o ocupau în centrul satului. Faptul că toți cei din jurul nostru aveau legături de rudenie denotă că, odată, zona aceea a aparținut unei singure persoane, dar care s-a divizat prin evoluția urmașilor. Era zona cea mai bună a satului și cu grădinile cele mai fertile pentru agricultură. În cele din urmă, bunicul a rămas pe poziția cea mai frumoasă, în centrul satului, de unde porneau cele trei ulițe. Despre strămoși, implicit și despre bunicul, se spune că au fost cunoscuți crescători de oi.

Nu se știe ce s-a întâmplat, că la bătrânețe bunicul a rămas cu o gospodărie modestă, locuind într-o casuță veche, învelită cu paie,

în care au crescut cei trei copii ai săi: două fete, Anica și Paraschiva (cea care îmi va deveni mamă), și un băiat, Pavel. Mama a rămas în casa părintească.

Mai puține lucruri se cunosc despre originea tatălui. Știm că s-a născut în satul vecin, Jichișul de Sus, că a rămas de mic orfan de mamă și că a avut mai mulți frați vitregi.

Se pare că strămoșii lui au venit pe aceste meleaguri din altă parte. Numele de Croat, tradus mai apoi în Horvat, era necunoscut și neîntâlnit în zonă. Deși se numea Horvat, toată lumea îl știa de român. În legătură cu numele, s-a lansat și ideea că inițial acesta a fost Horoat care, prin maghiarizare, a devenit Horvat.

Născut în anul 1900, tatucul, cum îi spuneam noi, copiii, era un cunoscut cioplitor în piatră și lemn, constructor de case. Îi merse vestea până în cele mai îndepărtate sate, fiind solicitat să construiască case. Așa se făcea că, de cum se dezgheța pământul și până toamna târziu, îl întâlneai când într-un sat, când în altul. Probabil, în acest pelerinaj a cunoscut-o pe viitoarea sa soție.

Nu prea înalt, cu o mustăcioară tunsă scurt, era un bărbat atrăgător și, mai ales, mândru și încrezător în tot ceea ce făcea.

Prin căsătoria cu Paraschiva Hârța (acesta era numele de fată al mamei), s-au pus bazele unei familii fericite, ale unei gospodării înfloritoare, nu numai prin mulțimea de flori ce o înconjură, cât mai ales prin numeroșii ei feciori cu care se mândrea.

Mama, o femeie firavă și sensibilă, mică de statură (se vede că am moștenit-o), dar de o frumusețe aparte, s-a atașat de acest bărbat mândru și întreprinzător.

La scurt timp după căsătorie, în locul căsuței vechi în care trăia mama împreună cu tatăl ei, s-a înălțat, în centrul satului, la răscruce de ulițe, în fața bisericii, cea mai impunătoare casă a

satului acelor vremuri, construită de tatăl meu, din piatră, învelită în șindrilă, cu filigorie și târnaț închis cu scândură încrustată cu motive populare. Casa noastră era prilej de mândrie, de admirație pentru cei ce o vedeau.

Rând pe rând s-au născut copiii lor, șapte la număr: primul, Leontin, apoi Marian, Rubin, Ariton, Săluc, Pavel și Grigore.

Fiecare naștere era prilej de bucurie, mai ales pentru tata. Era așa de mândru de feciorii lui, încât nu ezita, ori de câte ori avea ocazia, să-și exprime planurile sale de viitor pentru aceștia. Pe toți îi vedea învățați. Copiii lui, spunea el, vor ajunge oameni cu carte, cu meserii. Ca să fie mai presus de ceilalți copii din sat, până și numele erau alese ca să nu se asemeze cu ale altora, fiind mai puțin întâlnite în sat: Leontin, Marian, Rubin, Ariton, Săluc, Pavel, Grigore.

Pe măsură ce creșteau, băieții erau dați la școală. În locul traistei, le-au făcut ghiozdane din scândură, prevăzute cu mâner, în care se păstrau mai bine cărțile, fiind ferite de distrugere. Cei mai mari au reușit să urmeze ciclul complet de șapte clase, iar Leontin, primul născut, a fost trimis la oraș să învețe meseria de fierar la un meseriaș din Dej. În concepția tatălui, „meseria e brătară de aur”. Așadar toți ceilalți copii ai săi au învățat mai întâi o meserie, apoi, unii și-au ales un alt drum. De altfel, în casa noastră se practicau mai toate meseriile necesare în gospodăria satului. Casa noastră era și pantofărie, și frizerie, și tâmplărie. În timpul iernii, când nu putea lucra zidărie, tata devenea dulgher, fabricând unelte necesare casei: sănii, partea de lemn a carului, războaie de țesut etc.

Unii dintre băieți îl însoțeau pe tata la lucru. Aveam și o gospodărie modestă, ce-i drept. Câteva iughăre de pământ, care erau cultivate cu grâu și porumb, două-trei vaci, câteva oi și capre, păsări etc. Toate acestea ne asigurau un trai îndestulător.

Cea mai așteptată zi a săptămânii pentru noi, copiii, era sâmbătă, când venea tatucul seara de la lucru încărcat cu tot felul de bunătăți, de la pâine, făină, zahăr la turtă dulce și bomboane pentru fiecare dintre noi. Pe cei mici ne lua tata în brațe, pe rând, ne ridica până la pod.

Așa au fost anii primei mele copilării. Anii buni și momentele de bucurie erau tot mai mult umbrite de boala mamei, care se agrava cu fiecare zi. Și, pe când urma să se bucure de copiii săi – cel mare urma să-și termine ucenicia, al doilea era dat să învețe meseria de morar, alții erau la școala din sat – a venit marea tragedie. După nașterea celui de al șaptelea băiat, Grigore, când acesta abia împlinise un an, mama a trecut la cele veșnice.

O dată cu moartea mamei, s-a sfârșit toată bucuria vieții mele și a fraților mei. S-au năruit toate visele tatălui nostru, care își pusese atâta speranță în viitorul copiilor lui.

Rana lăsată nu s-a cicatrizat niciodată, sângerând mereu, la fiecare moment greu al vieții mele și a fraților mei.

Rămas văduv, cu șapte copii, toți băieți, majoritatea minori, cel mai mare având în jur de optsprezece ani, cel mai mic, aproximativ un an, ce putea face decât să-și găsească o femeie care să-l ajute să-și crească fiii?! Așa s-a făcut că, la puțin timp de la moartea mamei, ne-am trezit în casă cu o tânără de vreo optsprezece ani pe post de mamă vitregă.

Din dragostea ce ne-o purtase cât timp a trăit mama noastră cea bună și dragă, din cuvintele de laudă și de mângâiere ce ni le adresa și mai ales din fala tatălui pentru noi, n-a mai rămas aproape nimic. În locul cuvintelor de prețuire, era tot mai multă ocară. În casa noastră dispăruseră armonia și buna înțelegere, acestea fiind înlocuite cu tot mai multe cuvinte grele, mai ales din partea mamei

vitrege. Cei mai mari au înțeles că locul lor nu mai este în această casă și au început să plece care încotro, ajungând pe la case străine în căutarea mijloacelor de existență. Din copiii în care părinții își puseseră atâta speranță, pe care îi vedeau cu rostul lor în viață, am ajuns slugile satului. Eu abia împlinisem șapte ani, când am fost dat mai întâi la mătușa Anica, la care fusesem și imediat după naștere, apoi, ani la rând, am trecut de la un stăpân la altul, unde eram dat să îngrijesc de animale.

Umilit și batjocorit, îndurând foamea, dormind vara în podul grajdului, iarna pe un așternut de paie pe jos sau pe o laviță... așa mi-am petrecut o bună parte a copilăriei până pe la paisprezece ani. Aceeași soartă au avut-o și ceilalți frați.

Războiul, cu urgiile lui, a apăsât și el din plin. În 1942 tata a fost concentrat și dus la război, ajungând prin lagărele din Ungaria și Germania. A reușit, după ani, să dezerteze, venind acasă mai mult pe jos.

A ajuns acasă bolnav și trist. Copiii lui erau împrăștiați în lumea largă.

În anul 1947, grav bolnav, a fost internat într-o clinică din Cluj, unde, în urma unei operații, a decedat. Sărăcia și mizeria acelor ani nu ne-au permis să-l aducem acasă. A fost înmormântat într-un cimitir al săracilor din Cluj, într-o groapă pe care nu am reușit să o identificăm nici până astăzi. Dintre mulții lui băieți, doar unul a reușit să-i fie alături în momentul morții.

Ajunși la maturitate și înțelegând tragismul vieții sale, i-am iertat greșeala făcută atunci când a adus în casă, în locul mamei, pe acea tânără pe care noi o învinovățeam de toate relele pe care le-am suferit și care ne-au umbrat copilăria.

Șigău – satul copilăriei

Sat străvechi, românesc, întemeiat de cine știe ce aruncat de soartă pe aceste meleaguri, atestat documentar pe la anii 1379, Șigău aparține de comuna Jichișul de Jos, județul Cluj, comună extinsă pe un teritoriu larg, învecinată la est prin hotare cu orașul Dej, la vest cu hotarele Dealului Bobâlna, locul cunoscutei Răscoale Țărănești din 1737. Din comună mai fac parte satele Valea Codor, Tărbuiu și Jichișul de Sus.

Satul este așezat pe un vârf de deal, un spațiu mioritic, de mare frumusețe, înconjurat de păduri și terenuri agricole, la circa șase kilometri de centrul comunei și la circa douăzeci de orașul Dej.

Ca să ajungi în sat, indiferent din ce direcție ai porni, trebuie să urci. Intrarea în sat se realizează prin-tr-un singur drum de țară ce vine din direcția satului vecin, Jichișul de Sus, și se oprește aici, fără a merge mai departe. Legătura cu alte sate din jur se făcea pe drumuri și cărări improvizate prin păduri sau prin văile unor pâraie.

Vara și în zilele fără ploi sau zăpadă, se putea umbla în condiții bune. Când veneau ploile și zăpezile, era mult mai greu, uneori chiar imposibil, satul rămânând izolat.

În acele vremuri, drumul până la Dej, de exemplu, se parcurgea exclusiv numai pe jos. Ca să fie scurtat, s-au format cărări prin diverse poteci sau văi, reducând din distanță.

În vremea copilăriei mele, Șigăul număra aproximativ șizeci de case, așezate pe trei ulițe. Cea care venea dinspre

Jichișul de Sus, de fapt, singura intrare în sat, se numea „capătul satului” și se oprea în mijlocul satului. De aici se forma, spre sud, „ulița de jos”, și alta, spre nord-vest, „ulița de sus”. Toate acestea se terminau undeva în câmp.

La intersecția celor trei ulițe, se afla casa părintească, în fața ei, peste drum, fiind biserica și cimitirul satului.

Deși era redus ca extindere și număr de locuitori, în vremurile bune, satul pulsa de viață. În zilele de vară, dis-de-dimineață, ulițele erau animate de mulțimea de animale îndreptate spre locul de pășunat, păzite în general de copii mai puțin apți de munca câmpului. Cei apți de muncă se îndreptau spre câmp la lucrările specifice anotimpului: arat și semănat, prășit și cosit, strânsul recoltelor etc. Spre prânz, femeile, rămase acasă să pregătească bucatele, se îndreptau în grabă cu de-ale gurii spre cei aflați la muncă.

În zilele de sărbătoare, după slujba religioasă, bărbații se opreau în curtea bisericii, unde jucau cărți sau făceau politică, iar femeile, așezate pe șanțul din fața casei noastre, povesteau de zor; copiii, în curtea școlii, băteau labta (mingea), jucând un fel de oină.

Satul avea o școală modernă – o clădire impunătoare cu mai multe săli de clasă, cu locuință pentru învățător și grup sanitar igienic pentru băieți și fete.

Școala a fost construită de Ștefan Cicio Pop, cunoscut om politic, participant la înfăptuirea Marii Uniri din 1918, fiu al satului.

Din păcate, cu timpul, tot mai mulți locuitori ai satului, în căutarea unui trai mai ușor, s-au mutat în alte localități, părăsindu-și casele. În zilele noastre, Șigăul a rămas un sat părăsit, abia dacă mai locuiesc câteva familii de bătrâni. O statistică recentă

a înregistrat, la finele anului 2011, 26 de locuitori care se mai aflau în sat. Mulți dintre cei plecați s-au întors, au început să-și construiască case de vacanță, fără a se muta aici.

Din casa noastră părintească n-au mai rămas decât câteva resturi de zid, semn că aici a fost cândva o gospodărie țărănească.

În acest sat mi-am petrecut primii paisprezece ani ai vieții, la început plini de bucurie, apoi alții de care îmi vine greu să-mi amintesc.

Nu împlinisem cincisprezece ani când am părăsit satul, pornind pe un drum despre care nu știam unde mă va duce. Din fericire, alegerea a fost de bun augur.

Revenirea în sat era tot mai rară. În casa părintească a rămas fratele Marian, cel care va fi și un fel de tutore pentru cei mai mici dintre noi. Nu după mult timp și el a părăsit satul natal, stabilindu-se în centrul de comună, casa părintească fiind înstrăinată. Nu știm prin ce împrejurări a ajuns boldul (prăvălia) satului, în cele din urmă fiind dăruită. Așa că, în satul în care m-am născut, n-au mai rămas, din numeroasa noastră familie, decât mormântul mamei în cimitirul satului (tătuțul, după cum am mai spus, a fost înmormântat într-un cimitir din Cluj) și nostalgia copilăriei, a locurilor prin care am umblat și care mi-au rămas neșterse din memorie.

Mai revăd și astăzi, în momentele de reflecții, răsăritul soarelui care își arăta razele printre crengile pădurii seculare de pe dealul Măgulocea, cel mai înalt, din partea de est a satului. Revăd apusul de soare care se ascundea după Dealul cel Mic din partea de vest. Revăd cerul înstelat al nopților de vară. Nicăieri în altă parte nu am mai întâlnit un cer atât de senin, atât de limpede, în care deslușeam și cunoșteam multe dintre constelații: Carul Mare și

Carul Mic, Calea Lactee sau Calea laptelui, pe care noi o numeam „drumul ȣiganilor”. Când cădea câte o stea, spuneam că a mai murit un om.

Se întâmplă adesea, în nopțile de insomnie, să re trăiesc acei ani. Mă regăsesc plimbându-mă pe ulițele satului, spunând „bună ziua” fiecărui om cu care mă întâlneam. Mă plimb prin pădurile cu poienile lor, prin care pășteam animalele.

Îmi amintesc de jocurile copilăriei, de oamenii din sat. Îmi vin în memorie obiceiurile satului, cum, de Anul Nou, feciorii furau porțile sâtenilor și le amestecau între ele pentru a nu le regăsi, sau pusul pețitorului (din paie) la casele fetelor nemăritate, serile de Crăciun în care umblam din casă în casă, până îmi umpleam straița de colăcei, și multe alte momente ale copilăriei.

Cu câțiva ani în urmă, împreună cu frații (Marian și Ariton) care locuiau în Dej, am trecut prin sat. Tristețea a fost mare. În locul casei părințești rămăsese doar urma unor ziduri. Grădina casei era năpădită de pomi sălbatici. Abia am mai găsit un loc pe iarbă unde să ne așezăm. Nu mai rămăsese nimic din ceea ce a fost odată. Nu mai era nici măruțul dulce din spatele grajdului, în care ne petreceam ore în șir cățarați printre crengi. Cărarea care ducea la izvorul numit Corabia, de unde își lua apa de băut o bună parte a satului – apă mereu rece vara, aburind în zilele cu îngheț iarna – era aproape ștersă, plină de bălării, semn că era părăsită. Pe ulițele satului abia am întâlnit câțiva bătrâni care mai locuiau aici. Astfel este astăzi satul în care m-am născut.

Anii de școală

Am avut neșansa să împlinesc vârsta de școlar în timpul ocupării Ardealului de către Ungaria. Astfel am fost nevoit să fac primele clase cu un învățător ungur. Un tânăr orgolios și țăfnos, care se străduia din răspuțeri să ne învețe să scriem și să citim într-o limbă care ne era total străină. Nu a reușit, spre furia și disperarea lui, dar nici multe alte lucruri nu am învățat, așa că acești ani mi-au rămas în memorie ca o tristă amintire.

Războiul a dus la închiderea școlii, sălile claselor fiind transformate într-un fel de spital de carantină pentru soldații nemți răniți, aflați în refacere.

După război, când s-a redeschis școala, a venit în sat o învățătoare tânără și inimoasă. Speriată de ceea ce a găsit în privința școlarizării copiilor, domnișoara Bob, cum se numea, a umblat din casă în casă și a adunat copiii de școală, mai ales pe cei care au studiat cu învățătorul maghiar, și a început un fel de alfabetizare.

Între aceștia, m-am aflat și eu. La sfârșitul ciclului, chiar dacă nu am reușit decât sporadic să umblu la școală, mai ales iarna, am primit un certificat școlar, act care mi-a permis înscrierea la o școală profesională.

Se întâmpla pe la sfârșitul anului 1949, când am plecat de acasă fără să spun nimănui unde mă duc.

Ajuns în Dej, orașul cel mai apropiat de satul nostru, am aflat că se formează o școală profesională adunând copiii care erau

ucenici la diverși meseriași privați, cărora li s-au desființat atelierele. Deși nu aveam statutul de ucenic, un om de mare omenie și suflet, directorul școlii, profesorul Romulus Suciu, a înțeles situația în care mă aflu și m-a primit între elevii școlii, repartizându-mă la clasa care pregătea tâmplari în mobilă.

Acesta a fost momentul de la care a început să mi se schimbe întreaga viață. Reușita mea le-a dat curaj și altor frați. Arton, mai mare decât mine, s-a înscris la o școală de tractoriști, iar în anul următor, fratele mai mic, Pavel, a devenit și el elev la aceeași școală, clasa de strungari în fier.

Primul an a fost greu. A trebuit să fac eforturi mari pentru a mă alinia cerințelor școlare, pregătirea mea fiind mult sub a celorlalți elevi. Nu aveam nici îmbrăcăminte adecvată. Cu cioarecii și vestonul din lână prost croite, păream ridicol în fața celorlalți elevi, în marea lor majoritate orășeni, care găseau motive de a mă pune în situații penibile prin ironii răutăcioase.

Și mai grele erau zilele de duminică sau cele de târg, când ceilalți copii erau vizitați de părinți, de rude, primind pachete cu mâncare sau alte bunuri. Pe mine nu mă căuta nimeni, nu primeam de la nimeni nimic, rămânând adesea la mila unor colegi, care mă serveau din bunătățile lor, ceea ce mă întrista foarte mult.

După câteva luni, am primit uniforme școlare. Am început să-mi pierd sfiala și să mă integrez în colectivul de elevi. Aprecierile pe care le primeam de la profesori și de la maiștrii instructori mi-au dat aripi. Am reușit să mă pun la punct și în privința pregătirii școlare. Am început lecturile. Până la acea dată, „lecturile” mele erau cărțile „vorbite”, adică poveștile și basmele care circulau, pe care le auzeam de la bătrâni sau de la cei mai mari, povestite în serile de iarnă. Mai citisem scurtele povestioare